

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ І
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифровий розвиток та електронна демократія

Конспект лекцій

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ОПП
«Публічне управління та адміністрування» спеціальності D4
«Публічне управління та адміністрування» денної та заочної форм
здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ

2025

УДК 351:004.9

Ц75

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету протокол № 4 від 20.11.2025 року.

Укладач:

Н.О. Шишпанова – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

Рецензенти:

А. С. Полторак – д-р. екон. наук, професор, завідувач кафедри менеджменту, бізнесу та адміністрування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв;

Т. Г. Олійник – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ПЕРЕДУМОВИ ВИЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ У СТРУКТУРІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН.....	8
СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
<i>Тема 1. Сутність та інструменти електронної демократії....</i>	10
<i>Тема 2. Державна політика щодо цифрового розвитку</i>	22
<i>Тема 3. Технології підтримки цифрових комунікацій публічних службовців.....</i>	30
<i>Тема 4. Розвиток інформаційного суспільства та електронного урядування</i>	38
<i>Тема 5. Впровадження електронного врядування на місцевому рівні в Україні</i>	44
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ.....	50
РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНІ АКТИ.....	52

ПЕРЕДМОВА

Метою навчальної дисципліни **«Цифровий розвиток та електронна демократія»** є формування у здобувачів вищої освіти системи сучасних теоретичних і практичних знань, умінь і навичок щодо сутності, принципів, інструментів та механізмів цифрового розвитку публічного управління і електронної демократії, а також набуття здатності застосовувати цифрові технології для підвищення ефективності, прозорості, підзвітності та участі громадян у процесах державного управління і місцевого самоврядування з урахуванням кращих вітчизняних і міжнародних практик.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- ⇒ опанування теоретичних засад цифрового розвитку, електронного урядування та електронної демократії;
- ⇒ формування вмінь аналізувати нормативно-правові, організаційні та технологічні механізми впровадження цифрових інструментів у публічному управлінні;
- ⇒ набуття практичних навичок використання інструментів електронної демократії (електронні звернення, петиції, консультації, відкриті дані, цифрові платформи участі);
- ⇒ розвиток здатності оцінювати вплив цифрових технологій на якість публічних послуг, рівень залучення громадян та довіру до органів влади;
- ⇒ формування навичок критичного мислення щодо ризиків цифровізації (кібербезпека, цифрова нерівність, захист персональних даних, етичні аспекти);

⇒ підготовка здобувачів до професійної діяльності в умовах цифрової трансформації державного управління та місцевого самоврядування.

Об'єктом вивчення дисципліни є суспільні відносини, що виникають у процесі цифрової трансформації публічного управління, електронного урядування та електронної демократії на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

Предметом вивчення дисципліни є принципи, механізми, інструменти та моделі цифрового розвитку, електронної демократії й електронної взаємодії між органами публічної влади, громадянами, бізнесом та інститутами громадянського суспільства.

Дисципліна «**Цифровий розвиток та електронна демократія**» має міждисциплінарний характер та інтегрує знання з різних освітніх і наукових галузей, зокрема: публічного управління та адміністрування, права, економіки, інформаційних технологій, соціології, політології, кібербезпеки та комунікаційних наук, що забезпечує комплексне розуміння процесів цифрової трансформації публічної сфери.

До системи ***компетентностей*** належать:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері публічного управління та адміністрування та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 02. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 04. Здатність удосконалювати й розвивати професійний, інтелектуальний і культурний рівні.

Фахові (спеціальні) компетентності:

ФК 02. Здатність організовувати діяльність органів публічного управління та інших організацій публічної сфери.

Програмні результати навчання:

ПРН 04. Використовувати сучасні статистичні методи, моделі, цифрові технології, спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язання складних задач публічного управління та адміністрування.

ПРН 06. Здійснювати ефективне управління інноваціями, ресурсами, ризиками, проєктами, змінами, якістю, застосовувати сучасні моделі, підходи та технології, міжнародний досвід при проєктуванні та реорганізації управлінських та загальноорганізаційних структур.

ПРН 12. Планувати і здійснювати наукові та прикладні дослідження у сфері публічного управління та адміністрування, включаючи аналіз проблематики, постановку цілей і завдань, вибір та використання теоретичних та емпіричних методів дослідження, аналіз його результатів, формулювання обґрунтованих висновків.

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Здобувачі вищої освіти повинні володіти базовими знаннями та сформованими компетентностями, набутими у процесі вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки, а також дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки здобувачів вищої освіти **«Публічне управління та адміністрування»**.

Передумовами успішного опанування дисципліни є знання теоретичних основ публічного управління та адміністрування, розуміння механізмів функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також базові навички використання інформаційно-комунікаційних технологій у публічній сфері.

МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ У СТРУКТУРІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИФРОВИЙ РОЗВИТОК ТА ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ»

Змістовий модуль		Найменування тем	Обсяги годин			Разом
№	Назва		Лекції	Практичні	Самотійна робота	
1	Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади цифрового розвитку та електронної демократії	Сутність та інструменти електронної демократії	4	8	8	20
		Державна політика щодо цифрового розвитку	6	12	8	26
		Технології підтримки цифрових комунікацій публічних службовців	2	4	4	10
Всього за змістовий модуль 1			12	24	20	56
2	Змістовий модуль 2. Практика електронного урядування та цифрової трансформації	Розвиток інформаційного суспільства та електронного урядування	2	4	8	14
		Впровадження електронного врядування на місцевому рівні в Україні	4	8	8	20
Всього за змістовий модуль 2			6	12	16	34
Всього годин по навчальній дисципліні			18	36	36	90

Структурно-логічна схема дисципліни за змістовими модулями передбачає:

1 Лекції. Теми лекцій передують практичним заняттям.

2 Практичні заняття. Коротке викладення теми та мети заняття, вивчення основних методів та показників, їх обговорення та самостійне опрацювання.

3 Опитування здобувачів вищої освіти на практичних заняттях з попередньої теми, виконання контрольних робіт, тестування по закінченню змістового модуля.

4 Відпрацювання пропущених занять, здача тем, проведення консультацій згідно плану самостійної роботи. Пропущені лекції мають бути відпрацьовані в формі реферату, практичні заняття – шляхом виконання індивідуального завдання або співбесіди.

5 По завершенні курсу передбачено залік.

Тема 1. Сутність та інструменти електронної демократії

Мета заняття: сформувати у здобувачів системне розуміння сутності електронної демократії як складової цифрового розвитку публічного управління, її цілей, завдань, принципів та інструментів, а також розвинути здатність аналізувати вплив цифрових технологій на взаємодію держави, громадян і бізнесу та застосовувати інструменти е-демократії й інформаційно-аналітичного супроводу для підвищення прозорості, підзвітності, участі громадян і якості управлінських рішень.

План лекції:

1. Використання цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні.
2. Поняття та зміст електронної демократії.
3. Інструменти електронної демократії (електронні звернення, електронні петиції, електронне голосування, електронні консультації щодо політики та законодавства).
4. Основні напрями розвитку електронної демократії.
5. Сутність та складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування.
6. Організаційні технології підтримки публічного управління.

1. Використання цифрових технологій у публічному управлінні та адмініструванні

Цифрові технології мають значний вплив на **доступність інформації** для громадян. Основні аспекти такого впливу:

По-перше, швидкий доступ до інформації. Завдяки Інтернету та іншим цифровим технологіям громадяни можуть отримати необхідну інформацію за кілька секунд. Наприклад, замість того, щоб чекати на видання газети або дивитися телевізійні новини, люди можуть швидко звернутися до інформаційних веб-сайтів, блогів, соціальних медіа та інших джерел, щоб дізнатися про актуальні події. Цифрові технології дають змогу зберігати і передавати великі обсяги інформації у різних форматах, таких як текст, зображення, відео та аудіо. Громадяни можуть мати доступ до різноманітних джерел інформації, включаючи бази даних, наукові статті, електронні книги, веб-семінари та інші ресурси, які можуть допомогти їм у здобутті знань та розвитку.

По-друге, демократизація медіа та мобільний доступ до інформації. Цифрові технології дають змогу громадянам створювати власний контент та публікувати його в Інтернеті. Це сприяє розширенню джерел медіа і розбавляє вплив традиційних інформаційних організацій. Громадяни можуть висловлювати свої погляди, ділитися новинами та інформацією, що їх цікавить, безпосередньо через соціальні медіа, блоги та інші онлайн-платформи. Завдяки смартфонам та планшетах громадяни можуть мати постійний доступ до

інформації незалежно від місця перебування. Вони можуть отримувати оновлення новин, шукати необхідну інформацію, користуватися електронною поштою та іншими комунікаційними засобами в будь-який час і в будь-якому місці.

По-третє, Цифрові технології сприяють забезпеченню відкритості та прозорості урядової діяльності та діяльності організацій. Електронні системи управління інформацією дають змогу громадянам отримувати доступ до публічних документів, законопроектів, бюджетних звітів та іншої інформації, що стосується державних справ. Це сприяє зміцненню демократії і залученню громадян до прийняття управлінських рішень.

Виклики впровадження цифрових технологій:

- 1 Кібербезпека.
- 2 Цифрова нерівність.
- 3 Втрата робочих місць.
- 4 Недостатня технологічна інфраструктура.
- 5 Проблеми з приватністю та етикою.
- 6 Недостатня інтероперабельність.

Етичні принципи та захист персональних даних у контексті цифрового публічного управління

Етичні аспекти та захист персональних даних є надзвичайно важливими в контексті цифрового публічного управління. Оскільки уряди та публічні організації збирають, зберігають та обробляють великі обсяги особистої інформації громадян, необхідно встановити ефективні механізми, що гарантують приватність і безпеку цих даних. Основні етичні принципи, які мають керувати цифровим публічним управлінням представлені нами в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні етичні принципи, які мають керувати цифровим публічним управлінням

Принцип	Характеристика
1	2
1 Прозорість	Уряд має бути прозорим стосовно збору і використання персональних даних громадян. Інформація про те, які дані збираються, з якою метою і як вони будуть використовуватися, має бути доступною для громадян
2 Згода	Збір та обробка персональних даних мають здійснюватися лише за попередньою, інформованою та добровільною згодою особи. Громадяни повинні мати можливість контролювати, як їхні дані використовуються

3 Мінімізація даних	Збір та збереження лише необхідних персональних даних мають бути пріоритетом. Уряди повинні мінімізувати кількість зібраних даних до того, що є суто необхідним для досягнення конкретних цілей
4 Безпека	Захист персональних даних від несанкціонованого доступу, втрати або пошкодження є критичним аспектом. Урядові організації мають використовувати надійні технічні та організаційні заходи для забезпечення безпеки даних
5 Пропорційність	Збір і використання персональних даних мають бути пропорційними до мети, яку вони переслідують. Уряди повинні обмежувати збір та використання даних лише до необхідного мінімуму, щоб досягти своїх цілей
6 Індивідуальні права	Громадяни повинні мати право на доступ, виправлення та видалення своїх персональних даних. Урядові організації повинні забезпечувати можливість особам контролювати свої дані і впливати на їхнє використання
7 Анонімізація і псевдонімізація	Де це можливо, персональні дані мають бути анонімізовані або псевдонімізовані, щоб уникнути ідентифікації конкретної особи. Це зменшує ризик порушення приватності та збільшує безпеку даних
8 Етичне використання аналітики даних	При використанні аналітики даних для прийняття рішень урядові організації повинні дотримуватися етичних стандартів. Вони повинні гарантувати об'єктивність, справедливість і врахування можливих впливів на громадян
9 Навчання та свідомість	Урядові організації повинні забезпечувати навчання своїх працівників щодо етичних питань і захисту персональних даних. Це сприятиме підвищенню свідомості про проблеми, пов'язані з приватністю, та забезпечить виконання етичних норм
10 Зовнішній нагляд	Незалежний зовнішній нагляд за дотриманням етичних стандартів та захистом персональних даних є важливим аспектом. Урядові організації повинні підлягати нагляду з боку незалежних органів, які перевіряють їхню діяльність щодо захисту персональних даних і дотримання етичних принципів

Захист персональних даних в цифровому публічному управлінні може бути забезпечений шляхом використання таких заходів:

- криптографічні методи;
- багаторівнева аутентифікація;
- аудит і моніторинг;
- захист від кібератак;
- оцінка впливу на захист персональних даних;
- співпраця зі сторонніми постачальниками;
- законодавчий захист;
- культура свідомого використання даних;
- моніторинг та вдосконалення.

Перспективи розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні

Цифрові технології мають великий потенціал для перетворення публічного управління, поліпшення ефективності державних органів і забезпечення більш прозорих та громадських послуг.

Перелік перспектив розвитку та використання цифрових технологій у публічному управлінні:

- 1 Електронне урядування.
- 2 Відкриті дані.
- 3 Штучний інтелект та аналітика даних.
- 4 Електронна ідентифікація та кібербезпека.
- 5 Інтернет речей (IoT).
- 6 Blockchain.
- 7 Соціальні медіа та громадська участь.

Цифрові технології у публічному управлінні мають великий потенціал для покращення ефективності, прозорості та громадської участі. Проте, важливо забезпечити захист приватності даних, кібербезпеку та врахувати потреби тих, хто не має доступу до цифрових технологій або має обмежені навички використання їх.

2. Поняття та зміст електронної демократії

Термін «електронна демократія» (electronic democracy) у вузькому значенні розуміється як використання ІКТ для забезпечення (електронного супроводу) прав громадян, тобто, мається на увазі лише технологічний аспект, наприклад, електронна форма подання звернень, запитів органам публічної влади. У широкому розумінні під цим терміном розуміється залучення громадян, через використання до участі у вирішенні різноманітних суспільно-політичних питань як шляхом вільного обговорення, так і участі у виборах, референдумах тощо.

Відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства (2013 р. <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>) в Україні (е-демократія) визначається як форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого

самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

У Концепції розвитку електронної демократії в Україні, термін «електронна демократія» подано у такому трактуванні: форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій у демократичних процесах, що дає змогу: посилити участь, ініціативність та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до публічного життя; поліпшити прозорість процесу прийняття рішень, а також підзвітність демократичних інститутів; поліпшити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяти публічним дискусіям та привертати увагу громадян до процесу прийняття рішень.

Цілі електронної демократії

Мета е-демократії: посилення участі, ініціативності та залучення громадян на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях до публічного життя; поліпшення прозорості процесу прийняття рішень, а також підзвітності демократичних інститутів; поліпшення зворотної реакції суб'єктів владних повноважень на звернення громадян; сприяння публічним дискусіям та привертання уваги громадян до процесу прийняття рішень.

Цілі е-демократії збігаються з цілями ефективного публічного управління: прозорість; підзвітність; відповідальність; включення (інклюзивність); проведення дискусій; доступність; участь; субсидіарність; довіра до демократії, демократичних інститутів та демократичних процесів; соціальне згуртування.

Формування та впровадження електронної демократії повинні забезпечувати не тільки органи державної влади, але і громадяни, інститути громадянського суспільства, політики та політичні інституції, засоби масової інформації та бізнес-спільнота.

Підходи для визначення співвідношення е-уряду та е-демократії

1. Розглядає е-демократію як частину е-уряду. Е-демократія та е-участь вважаються елементами е-уряду і трактуються як електронна реалізація узаконених демократичних шляхів або процедур прийняття рішень. Відповідно до цього підходу, вони зводяться до технологічних аспектів, а саме, до електронних виборів і електронного голосування.

2. Розглядає е-уряд як частину електронної демократії. Е-уряд є важливим елементом е-демократії, але далеко не вичерпує її, оскільки остання містить у собі не тільки взаємодію громадян із органами державної влади, а й всю сферу мережевої суспільної взаємодії громадян, організацій та інститутів через електронну комунікаційну систему, тобто сферу громадянського суспільства.

3. Інструменти електронної демократії (електронні звернення, електронні петиції, електронне голосування, електронні консультації щодо політики та законодавства)

Інструменти електронної демократії – засоби для забезпечення

формування та реалізації державної політики, розвитку самоврядування шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах відповідно до *Концепція розвитку електронної демократії в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р.*

Інструменти електронної демократії:

Електронне звернення – письмове звернення, надіслане з використанням Інтернету, електронних засобів зв'язку. Електронне звернення необхідно оформляти згідно з вимогами до оформлення письмового звернення.

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» звернення адресуються органам державної влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, об'єднанням громадян або посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненнях питань.

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено суть порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги. Письмове звернення має бути підписано заявником (заявниками) з зазначенням дати. В електронному зверненні також має бути зазначено електронну поштову адресу, на яку заявнику може бути надіслано відповідь, або відомості про інші засоби зв'язку з ним. Застосування електронного цифрового підпису при надсиланні електронного звернення не вимагається.

Звернення, оформлене без дотримання зазначених вимог, повертається заявнику з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня його надходження, крім випадків, передбачених частиною першою статті 7 цього Закону.

Електронні петиції. Відповідно до ст. 23¹ Закону України «Про звернення громадян» громадяни можуть звернутися до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронної петиції.

В електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. На веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали електронну петицію. Електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

Відповідальність за зміст електронної петиції несе автор (ініціатор) електронної петиції.

Електронна петиція оприлюднюється на офіційному веб-сайті відповідно

Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, органу місцевого самоврядування або на веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій, протягом двох робочих днів з дня надсилання її автором (ініціатором).

Електронна петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян відповідно до цього Закону.

Електронна петиція, адресована відповідно Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, розглядається у порядку, встановленому цією статтею, за умови збору на її підтримку не менш як 25000 підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції.

Вимоги до кількості підписів громадян на підтримку електронної петиції до органу місцевого самоврядування та строку збору підписів визначаються статутом територіальної громади.

Розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок її розгляду.

Електронне голосування – голосування з будь-якого публічного питання, зокрема участь в опитуваннях, виборах, референдумах, що передбачає використання електронних засобів для ідентифікації та підрахунку голосів.

Електронні консультації – форма публічних консультацій, що передбачає, зокрема, оприлюднення проектів актів органів державної влади або питань, що потребують вирішення, для отримання пропозицій та зауважень.

Електронне правосуддя. Е-правосуддя – це використання ІКТ у реалізації правосуддя всіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема, для приватних осіб і підприємств. Воно включає в себе електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. Враховуючи, що судова влада є ключовим компонентом демократії, е-правосуддя є важливою складовою е-демократії. Його головною метою є підвищення ефективності судової системи та якості правосуддя шляхом запровадження нових ІКТ. Важливим аспектом є покращення для громадян доступу до правосуддя.

Державна політика е-демократії

Метою державної політики е-демократії має бути забезпечення багатовекторних інтерактивних потоків комунікації, покликаних поєднувати громадян, обраних ними депутатів усіх рівнів та виконавчу гілку влади. Ця політика має вирішувати такі завдання:

- постійно створювати нові публічні простори для політичної взаємодії та обговорення, насамперед – онлайн середовище, яке має значні переваги для сприяння ефективному спілкуванню влади та громадян, публічним дискусіям та обговоренням;
- зробити взаємодію між громадянами, парламентарями та урядом змістовною;
- створити механізми, які надавали б можливість представникам представницьких та виконавчих органів влади вчитися та оволодівати інструментами е-демократії;

- забезпечити наявність достатньої якісної онлайн-інформації. Така інформація має бути доступною, чіткою та зрозумілою, але не надмірно великою за обсягом та складною за змістом;
- докладати якомога більше зусиль для залучення якнайширшого кола громадськості до демократичного діалогу, зокрема і тих груп, які є традиційно маргінальними, соціально знедоленими, мають обмежені можливості або позбавленими можливості висловлюватися;
- враховувати особливості економічної, територіальної, соціальної (у тому числі – гендерної) структуризації в онлайн-середовищі з метою забезпечення рівного доступу до демократичного процесу в усіх сферах і для усіх громад, соціальних груп та прошарків.

4. Основні напрями розвитку електронної демократії.

Формування нормативно-правового забезпечення розвитку електронної демократії має здійснюватися шляхом створення, формування та імплементації державної політики з дотриманням таких пріоритетів:

- модернізація існуючих інструментів електронної демократії та запровадження механізму формування нових, уніфікації політики, розроблення процедур, що підтримуються громадянами та суб'єктами владних повноважень;
- доступність використання існуючих та нових інструментів електронної демократії для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору);
- розроблення механізму для впровадження електронного голосування, а також електронного виборчого процесу, електронних референдумів та електронних плебісцитів;
- інтеграція інструментів електронної демократії та відповідних інструментів електронного урядування, розвиток електронної ідентифікації фізичних і юридичних осіб в державних інформаційно- телекомунікаційних системах;
- удосконалення принципів розвитку відкритих даних, вимог до формату і структури наборів даних, що підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, періодичності оновлення, а також переліку таких наборів даних, підвищення відповідальності за неоприлюднення та ненадання публічної інформації у формі відкритих даних;
- сприяння підзвітності громадянину суб'єктів владних повноважень, підвищення рівня взаємодії та довіри громадян до таких суб'єктів;
- запровадження посад державних службовців, до компетенції яких віднесено впровадження та реалізацію інструментів електронної демократії.

Ресурсне забезпечення впровадження та використання інструментів електронної демократії суб'єктами владних повноважень здійснюється шляхом:

- формування широкої коаліції з розвитку електронної демократії в Україні за участю всіх заінтересованих сторін, зокрема представників громадянського суспільства, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, індустрії інформаційних технологій, вищих навчальних закладів, засобів масової інформації тощо;

- визначення необхідності впровадження та використання інструментів електронної демократії як одного з пріоритетів Національної програми інформатизації;
- опрацювання питання можливості та розроблення механізму створення фонду підтримки розвитку електронної демократії;
- удосконалення інструментів для подання та розгляду електронних петицій та електронних звернень громадян, опрацювання питання можливості запровадження бюджетів участі;
- підвищення якості та розвитку інструментів електронної демократії на місцевому рівні;
- запровадження механізму накопичення інформаційно-аналітичних матеріалів у сфері електронної демократії.

Підвищення готовності органів державної влади, фізичних і юридичних осіб до використання можливостей електронної демократії:

- створення єдиного банку рішень, стандартів для використання та розвитку відповідних інструментів на загальнодержавному та місцевому рівні;
- проведення аудиту використання бюджетних коштів на потреби інформатизації;
- забезпечення відкритості використання публічних коштів, зокрема впровадження єдиного веб-порталу використання публічних коштів, інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет»;
- забезпечення розвитку відкритих даних;
- популяризації електронної демократії, формування знань і навичок користування її інструментами, зокрема проведення інформаційної кампанії щодо використання інструментів електронної демократії, кращих практик; розроблення навчальних програм та їх розповсюдження;
- підвищення рівня обізнаності щодо електронної демократії через проведення безпосереднього навчання, семінарів, вебінарів, тренінгів, дистанційних курсів у сфері електронної демократії для всіх цільових груп (представників громадянського суспільства, органів державної влади, засобів масової інформації тощо);
- протидії інформаційному виключенню окремих цільових груп:
 - 1) запровадження системи підвищення електронної грамотності для дорослих через проведення мобільних виїзних лабораторій та дистанційного курсу;
 - 2) забезпечення можливості використання інформаційно-телекомунікаційних систем особами з інвалідністю, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору).

Забезпечення впровадження та доступності інструментів електронної демократії:

- проведення дослідження стану розвитку електронної демократії в Україні та доступності інформаційно-комунікаційних технологій для осіб з інвалідністю, зокрема із сенсорними порушеннями (в тому числі слуху та зору);
- створення інтерактивної карти візуалізації сучасного стану розвитку сфери електронної демократії в Україні (центральний, регіональний, місцевий

рівень).

5. Сутність та складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування

Інформаційно-аналітичне забезпечення – системне поняття, яке утворюють два взаємопов'язані елементи, а саме:

- інформаційний – відносно самостійна діяльність спеціально підготовлених фахівців, зайнятих пошуком, відбором, обробкою, нагромадженням, узагальненням і збереженням інформаційних одиниць (перший етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення в системі управління);

- аналітичний – як похідний, другий етап процесу інформаційно-аналітичного забезпечення в системі управління: виробництво спеціально підготовленими фахівцями на підставі наявних інформаційних одиниць і аналітичних процесів нового знання щодо явища або події, що вивчається.

Оскільки інформаційно-аналітична діяльність – особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням та поширенням інформації переважно у сфері управлінської, політичної та економічної діяльності, тому систему інформаційно-аналітичного забезпечення управління слід визначити як взаємозалежну та, відповідним чином, сформовану сукупність організаційних, організаційно-правових, інформаційних, методичних, програмно-технологічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій.

Інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій та заходів на основі концепцій, методів і засобів, нормативно-методичних матеріалів для збору, нагромадження, обробки та аналізу даних на основі інформаційних технологій, у процесі реалізації якої особливої ваги набуває систематичність визначення кола питань, що виникають у процесі базової діяльності споживача інформації, їх аналіз та прогнозування тенденцій розвитку. Саме орієнтація на передбачення, виявлення тенденцій розвитку ситуації обумовлює переважне застосування різних аналітичних методів опрацювання інформації: інформаційний аналіз, джерелознавчий, ситуаційний, контент-аналіз тощо.

Складові інформаційно-аналітичного супроводу публічного управління та адміністрування

Концепція хмарних обчислень побудована на використанні ресурсів видалених серверів для підтримки інформаційних процесів, тобто усі додатки і дані до них знаходяться у мережі Інтернет. При цьому навантаження комп'ютерів, які входять до складу так званої хмари, розподіляється автоматично. Хмарні технології стимулюють перехід організацій від моделі багаторічних капітальних витрат до нової моделі щомісячних операційних витрат.

«Мобільний уряд» (М-уряд) є розширенням доступу до електронного уряду з мереж фіксованого зв'язку або фіксованих платформ типу Інтернет на

мобільні платформи (стільникові телефони), а також реалізацією таких публічних послуг та додатків, отримати які можна лише при використанні стільникових телефонів, смартфонів та планшетних комп'ютерів (tablets) і безпроводового Інтернету.

М-уряд – це додатковий канал надання послуг населенню та зручний шлях для взаємодії з більшістю населення, незалежно від місця проживання, оскільки він доступний для всіх і всюди. М-уряд забезпечує доступність публічної інформації і публічних послуг у будь-який час і в будь-якому місці. Відсутність фізичної прив'язки мобільних терміналів робить можливим виконання державних функцій цілодобово. М-уряд використовує мобільні технології різних стандартів стільникового зв'язку. При реалізації «мобільного уряду» в органах публічної влади може застосовуватися технологія BYOD («візьміть ваш особистий пристрій»), яка забезпечує використання особистих мобільних терміналів у робочому процесі. Основна перевага BYOD полягає у збільшенні продуктивності працівників (завжди є доступ до актуальної інформації) та розширенні можливостей сумісної роботи службовців, а також суттєвому скороченні витрат.

Технології Інтернет речей і «розумні технології» – концепція, яка полягає у побудові обчислювальної мережі фізичних об'єктів («речей»), які оснащені вбудованими технологіями взаємодії один з одним та зовнішнім середовищем (наприклад, розумний дім (рішення для створення інтелектуальних сервісів безпеки та оптимізації ресурсів домогосподарства), інтелектуальна будівля, розумне місто).

6. Організаційні технології підтримки публічного управління

Серед поширених на цей час організаційних технологій е-урядування та е-демократії є тісно пов'язані між собою «стартап», «ІТ-інкубатор», «хакатон», а також «спільноти практики» та технології «коворкінг».

ІТ-інкубатор – різновид бізнес-інкубатору. До інкубаційних програм належить і EGAP CHALLENGE – національний конкурс проєктів у сфері е-демократії, що має за мету задовольнити попит громадян України на інструменти-демократії, за допомогою яких вони могли б впливати та контролювати владу.

Хакатон – це програмування на швидкість, метою якого є розробка проєкту в стислий час.

Спільнота практики – це добровільне віртуальне об'єднання професіоналів. На відміну від формальної робочої групи/підрозділу, проєктної команди та неформальної мережі визначають такі особливості спільноти практики: **ціль:** розвиток спроможності учасників, створення й обмін знаннями; **склад:** учасники, які самі себе обрали; **тримає разом:**

пристрасть/захоплення, цілеспрямованість, ідентифікація з досвідом групи; тривалість існування: доки триватиме інтерес утримувати групу.

Принцип створення спільноти практики полягає в тому, що учасники спонтанно об'єднуються навколо спільної цілі (теми); поступово будують атмосферу довіри між собою для того, щоб поділитися прихованими (неформальними) знаннями. Для чого розвивається обмін досвідом

(практиками), що сприяє створенню «колективного інтелекту», який, у свою чергу, стає неявним знанням кожного з учасників.

Коворкінги характеризує гнучка організація робочого простору і прагнення до формування спільноти учасників та внутрішньої культури. Учасники залишаються незалежними і вільними, мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному, на відміну від роботи вдома. Різновидом коворкінгових просторів є «хакерспейс» або хакспейс – реальне (на відміну від віртуального) місце, де збираються люди із подібними інтересами, найчастіше науковими, технологічними, у цифровому або електронному мистецтві, спілкуванні та спільної творчості. Типові дії у хакерспейсах: отримання й обмін знаннями; презентації та лекції; соціальна активність, зокрема, ігри та розважальні заходи. Хакерспейси надають інфраструктуру, що потрібна для цих дій: приміщення, електрику, сервери, комп'ютерні мережі з доступом до Інтернет, спеціальні прилади (3D-принтери, підвіси під камери, квадрокоптери тощо), аудіообладнання, відеопроєктори, їжу та напої, ігрові приставки тощо. Хакерспейси утримуються за рахунок членських внесків та допомоги спонсорів. Коворкінгові простори можуть застосовуватись як площадки для хакатонів у межах інкубаційних проєктів державно-приватно-громадського партнерства.

Публічне управління в Україні потребує модернізації шляхом реінжинірингу існуючих та проєктування оновлених адміністративних процесів в органах влади, оптимізованих з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на електронну взаємодію та спільну роботу, відкритість та прозорість для громадян.

Тема 2. Державна політика щодо цифрового розвитку.

Мета заняття: сформувати у здобувачів цілісне уявлення про державну політику України у сфері цифрового розвитку та електронної демократії, її цілі, завдання, інструменти й механізми реалізації, а також розвинути вміння аналізувати нормативно-правове забезпечення електронного урядування і надання е-послуг, оцінювати пріоритети розвитку цифрової економіки та суспільства, визначати напрями інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС, обґрунтовувати потреби розвитку цифрових компетентностей і проектувати стратегічні рішення щодо впровадження інструментів е-демократії та технологій е-урядування на державному й місцевому рівнях.

План лекції:

1. Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку та електронної демократії в Україні.
2. Законодавче забезпечення розвитку електронного урядування. Нормативно-правові засади надання електронних адміністративних послуг.
3. Розвиток цифрової економіки та суспільства (основні цілі та напрями цифрового розвитку, принципи цифровізації).
4. Цифрові стратегії та інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС.
5. Формування і розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві.
6. Формування стратегії впровадження інструментів електронної демократії.
7. Технології електронного урядування

1. Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку та цифровізації в Україні

Цифровий розвиток передбачає виконання комплексу завдань, що позитивно вплинуть на економіку, бізнес, суспільство та життєдіяльність країни в цілому.

Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій у всі сфери життя. **Цифровізація** – насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливорює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір.

Основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Такий приріст є можливим лише тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані, зокрема, в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

Цифровізація базується на таких засадах:

- цифровізація надає рівний доступ кожній особі до послуг, інформації

та знань, які можна отримати шляхом використання цифрових технологій;

- завдяки цифровізації мають бути створені очевидні переваги у будь-якій сфері життя, саме цей принцип передбачає підвищення якості надання адміністративних послуг;
- оскільки при цифровізації використовуються цифрові технології, завдяки цьому значно зростає ефективність та продуктивність тієї сфери життя суспільства, в яку цифровізація впроваджується;
- цифровізація є інструментом підвищення рівня інформаційного розвитку суспільства;
- цифровізація має супроводжуватись інформаційною безпекою, захистом персональних даних, недоторканністю особистого життя та прав користувачів цифрових технологій.

Основними цілями цифрового розвитку є:

- прискорення економічного зростання та залучення інвестицій;
- трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні;
- технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв;
- доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу;
- реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва.

Завдання цифрового розвитку:

- усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки;
- впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки в цілому до цифровізації;
- створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед через впровадження державою масштабних проєктів цифрових трансформацій, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства;
- створення та розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу в повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі;
- розвиток та поглиблення цифрових компетенцій громадян для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків;
- розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних (у тому числі аналогових) інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фінансування, стимулювання та підтримки.

Цифрові технології: Інтернет речей, роботизація та кіберсистеми, штучний інтелект, великі дані, безпаперові технології, адитивні технології (3D-друк), хмарні та туманні обчислення, безпілотні та мобільні технології, біометричні, квантові технології, технології ідентифікації, блокчейн тощо.

Споживачі цифрових технологій – держава, бізнес, громадяни.

2. Законодавче забезпечення розвитку електронного урядування

Розвиток та впровадження електронного урядування в Україні здійснюється на основі розгалуженої системи нормативно-правових актів, яка налічує кілька десятків документів різного рівня та юридичної сили. Вони визначають правові, організаційні та технологічні засади цифрової трансформації публічного управління, надання електронних послуг, електронної взаємодії органів влади та забезпечення доступу громадян до інформації.

Нормативно-правові акти у сфері електронного урядування доцільно класифікувати за правовим статусом та видом документа, зокрема на:

- закони України;
- укази Президента України;
- постанови Кабінету Міністрів України;
- розпорядження Кабінету Міністрів України;
- накази центральних органів виконавчої влади.

Ключову роль у формуванні правового поля електронного урядування відіграють такі основні нормативно-правові акти з питань інформатизації та е-урядування:

1. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII.
2. Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 № 1280-IV.
3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV.
4. Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI.
5. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 № 5492-VI.
6. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII.
7. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI.
8. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 № 75/98-BP.
9. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V.
10. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-BP.
11. Положення про електронну взаємодію державних електронних інформаційних ресурсів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 № 606.
12. Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 835.
13. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р.
14. Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р.

Зазначені нормативно-правові акти формують правову основу функціонування електронного урядування в Україні, забезпечують розвиток електронних послуг, електронної взаємодії органів влади, відкритих даних, а також створюють умови для впровадження інструментів електронної демократії та цифрового розвитку держави.

3.Розвиток цифрової економіки та суспільства (основні цілі та напрями цифрового розвитку, принципи цифровізації).

Поняття «цифрова економіка» означає діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові.

Розвиток цифрової економіки України полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

Напрями цифрового розвитку:

1. Подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрових інфраструктур.
2. Розвиток цифрових компетенцій
3. Впровадження концепції цифрових робочих місць.
4. Цифровізація реального сектору економіки.
5. Реалізація проектів цифрових трансформацій.
6. Громадська безпека.
7. Освіта.
8. Сфера охорони здоров'я.
9. Туризм.
10. Електронна демократія.
11. Екологія та охорона навколишнього середовища.
12. Життєдіяльність міст.
13. Безготівкові розрахунки.
14. Гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами.
15. Державне управління.

Принципи цифровізації

Цифровізація потребує нових форм партнерства і співробітництва різних сфер економіки та суспільства. Сформульовано основні принципи цифровізації. Дотримання цих принципів є визначальним для створення, реалізації та користування перевагами, що надають цифрові технології.

Принцип 1. Цифровізація має забезпечувати кожному громадянину рівний доступ до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Принцип 2. Цифровізація має бути спрямована на створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя. Цей принцип передбачає підвищення якості надання послуг з охорони здоров'я та отримання освіти,

створення нових робочих місць, розвитку підприємництва, сільського господарства, транспорту, захисту навколишнього природного середовища і керування природними ресурсами, підвищення культури, сприяння подоланню бідності, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо.

Принцип 3. Цифровізація здійснюється через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності від використання цифрових технологій. Цей принцип передбачає досягнення цифрової трансформації галузей економіки, сфер діяльності, набуття ними нових конкурентних якостей та властивостей. Всеохоплююча цифровізація має на меті комплексне та глибоке перетворення існуючих аналогових економічних, соціальних систем та сфер у нову цінність та якість для їх ефективності, розвитку, зручності використання тощо.

Принцип 4. Цифровізація має сприяти розвитку інформаційного суспільства та засобів масової інформації.

Створення контенту, насамперед українського, відповідно до національних або регіональних потреб сприяє соціальному, культурному та економічному розвитку, а також зміцненню інформаційного суспільства та демократії у цілому.

Принцип 5. Цифровізація має орієнтуватися на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок.

Інтеграція України до європейських і глобальних систем та інфраструктур є, зокрема, результатом свідомого та повноцінного впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Принцип 6. Стандартизація є основою цифровізації, одним з головних чинників її успішної реалізації.

Принцип 7. Цифровізація має супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки.

Принцип 8. Цифровізація як об'єкт фокусного та комплексного державного управління.

4.Цифрові стратегії та інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС

Цифрові стратегії є ключовим інструментом формування та реалізації державної політики цифрового розвитку, спрямованої на трансформацію економіки, публічного управління та суспільних відносин на основі широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Вони визначають довгострокові цілі, пріоритети, механізми та інструменти цифрової трансформації держави, а також узгоджують національні політики з міжнародними та європейськими підходами.

Єдиний цифровий ринок ЄС – це стратегічна ініціатива Європейського Союзу, спрямована на усунення цифрових бар'єрів між країнами-членами, забезпечення вільного руху товарів, послуг, капіталу та даних у цифровому середовищі, а також створення умов для інноваційного розвитку, конкурентоспроможності та зростання цифрової економіки.

Основними цілями Єдиного цифрового ринку ЄС є:

- ⇒ забезпечення вільного доступу громадян і бізнесу до цифрових товарів та послуг у межах ЄС;
- ⇒ формування єдиного регуляторного простору для цифрових сервісів;
- ⇒ розвиток цифрової інфраструктури та високошвидкісного інтернету;
- ⇒ стимулювання інновацій, цифрового підприємництва та розвитку стартапів;
- ⇒ захист персональних даних і цифрових прав громадян.

Цифрові стратегії Європейського Союзу базуються на таких пріоритетних напрямках:

1. Розвиток цифрової інфраструктури (широкосмуговий доступ, 5G, хмарні сервіси).
2. Цифровізація публічного управління та електронне урядування.
3. Єдині правила для цифрових ринків і платформ (регулювання онлайн-послуг, конкуренції, цифрових платформ).
4. Захист персональних даних і кібербезпека (зокрема, впровадження стандартів GDPR).
5. Розвиток цифрових навичок і людського капіталу.
6. Використання інноваційних технологій (штучний інтелект, великі дані, Інтернет речей).

Інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС є одним із пріоритетів євроінтеграційної політики держави та передбачає гармонізацію національного законодавства і практик із цифровими стандартами Європейського Союзу.

Основні напрями інтеграції України до DSM включають:

- ⇒ адаптацію законодавства України до норм ЄС у сфері електронних комунікацій, захисту даних, електронних довірчих послуг та кібербезпеки;
- ⇒ розвиток електронних послуг і транскордонної цифрової взаємодії;
- ⇒ впровадження принципів інтероперабельності та відкритих даних;
- ⇒ участь України у спільних цифрових ініціативах і програмах ЄС;
- ⇒ розвиток цифрової економіки та інноваційного підприємництва.

Реалізація цифрових стратегій та інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС сприяють:

- ⇒ підвищенню ефективності та прозорості публічного управління;
- ⇒ поліпшенню якості та доступності публічних і адміністративних послуг;
- ⇒ розширенню можливостей електронної демократії та участі громадян;
- ⇒ посиленню конкурентоспроможності національної економіки;
- ⇒ прискоренню євроінтеграційних процесів України.

Таким чином, цифрові стратегії та інтеграція до Єдиного цифрового ринку ЄС виступають важливими чинниками модернізації публічного управління та формування сучасної цифрової держави.

5.Формування і розвиток цифрових навичок та цифрових компетентностей в суспільстві

У Концепції розвитку цифрових компетентностей зазначено, що **цифрова компетентність** – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів

мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій.

Концепція розвитку цифрових компетентностей окреслює виклики стосовно розвитку цифрових компетентностей в українському суспільстві, визначає шляхи їх подолання та очікувані результати від її впровадження, закладає підґрунтя для створення національної стратегії та стратегічного плану дій щодо розвитку цифрових компетентностей у суспільстві.

Чому це важливо для громадян? Реалізація Концепції дозволить підвищити конкурентоспроможність на ринку праці, надасть можливості для безперервного навчання, подарує комфорт проживання в цифровій країні, підвищить рівень доступності до державних послуг, зменшить ризики небезпек під час користування Інтернетом.

Чому це важливо для бізнесу? Дозволить залучати більш кваліфіковану робочу силу, з точки зору володіння цифровими навичками, підвищить продуктивність і ефективність бізнес-процесів у компаніях, дозволить бути конкурентоспроможними.

Чому це важливо для держави? Це синхронізує основні поняття та вимоги в рамках цифрових компетентностей з європейськими стандартами, модернізує процеси державного управління, зменшить цифровий розрив та гармонізує національний цифровий ринок з Європейським Союзом, прискорить впровадження інструментів електронної демократії та електронного урядування.

6.Формування стратегії впровадження інструментів електронної демократії

Інструменти електронної демократії: електронне посередництво, електронна ініціатива, електронні вибори, електронний референдум, електронне голосування, електронні консультації, електронні звернення, електронну агітацію, електронний підрахунок голосів та електронні опитування.

Е-посередництво – це використання ІКТ з метою пошуку засобів вирішення суперечок без фізичної присутності сторін, що сперечаються: посередниками можуть служити електронні інструменти.

Е-середовище – це використання ІКТ задля аналізу та захисту оточуючого середовища, просторового планування та раціонального користування природними ресурсами. Використання ІКТ для впровадження або розширення участі громадськості вдосконалює демократичне управління в екологічній сфері.

Е-вибори, е-референдуми та е-ініціативи є політичними виборами, референдумами та ініціативами, в яких на одному або декількох етапах для здійснення комунікацій використовуються електронні засоби.

Е-голосування – це вибори або референдум, які передбачають використання електронних засобів як мінімум безпосередньо при проведенні голосування.

Е-консультація – це засіб збору поглядів визначених осіб або широкої громадськості з конкретного політичного питання без необхідності зобов'язувати їх діяти відповідно з його результатом. Існують різні форми е-консультацій: формальні та неформальні, регульовані та нерегульовані державою.

Е-ініціативи дозволяють громадянам розробляти та висувати політичні пропозиції за допомогою засобів ІКТ й, тим самим, брати участь у складанні політичного порядку денного.

Е-звернення – це електронна доставка зауважень чи рекомендацій: громадяни, формуючи та підписуючи звернення, можуть брати участь в обговоренні важливої суспільної теми в режимі онлайн. Е-звернення можуть мати різні форми, спрямовуються на полегшення контакту громадян з органами державної влади, іншими демократичними інститутами, стимулюють громадську дискусію.

Е-агітація – це цілеспрямований вплив на переконання громадян за допомогою електронних засобів, а також їх безпосереднє залучення у виборчі та інші політичні кампанії, спрямовані на формування або реалізацію суспільної стратегії. Е-агітація включає електронну передвиборчу кампанію (е-агітацію, пов'язану з виборами), а також е-агітацію, пов'язану з іншими політичними питаннями.

7. Технології електронного урядування

Е-парламент – це використання ІКТ зібраннями вибраних представників (депутатів), а також політичними та публічними службовцями з метою активізації залучення громадян до законотворчої діяльності. Е-парламент відноситься до законодавчих, дорадчих і дискусійних зібрань на міжнародному, державному, регіональному і місцевому рівнях; існує багато зацікавлених сторін: парламентарів, політичних діячів та державних службовців, виборців (громадян) та ЗМІ тощо. Е-парламент, окрім іншого, активізує розвиток е-законодавства, е-голосування, е-звернень і е-консультацій; він забезпечує кращу інформованість і здійснення комунікацій всіх учасників законотворчої діяльності, а також контакт парламентаріїв з громадянами. В той же час як е-парламент підтримує принципи представницької демократії, він може пропонувати інструменти для зміни культури представництва таким чином, щоб забезпечити більш інклюзивну, дискусійну та колективну форму демократії.

Е-законодавство – це використання ІКТ для коментування, обговорення, складання, структурування, форматування, виправлення, голосування та видання законів та нормативно-правових актів, прийнятих представницькими органами. Е-законодавство робить законодавчі процедури більш прозорими, покращує зміст й розуміння законодавства, пропонує покращений доступ до нього, цим вдосконалюючи розуміння законів громадянами.

Е-правосуддя – це використання ІКТ в реалізації правосуддя всіма зацікавленими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема, для приватних осіб і підприємств. Воно

включає в себе електронне спілкування та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. Враховуючи, що судова влада є ключовим компонентом демократії, е-правосуддя є важливою складовою е-демократії. Його головною метою є підвищення ефективності судової системи та якості правосуддя шляхом запровадження нових ІКТ. Важливим аспектом є покращення для громадян доступу до правосуддя.

Тема 3. Технології підтримки цифрових комунікацій публічних службовців

Мета заняття: сформувати у здобувачів системне розуміння технологій і інфраструктур, що забезпечують цифрові комунікації та міжвідомчу співпрацю в публічному секторі, зокрема принципів електронної взаємодії державних інформаційних ресурсів та інтегрованості (у т. ч. «Трембіта»), а також розвинути вміння застосовувати цифрові інструменти командної роботи публічних службовців, аналізувати організаційно-правові та технологічні аспекти надання електронних (у т. ч. адміністративних) послуг, визначати ключові характеристики й переваги е-послуг, ідентифікувати ЦОВВ, відповідальні за політику е-урядування, та оцінювати концепцію й практики е-парламенту в Україні та світі з позицій прозорості, доступності, підзвітності й ефективності.

План лекції:

1. Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів
2. Цифрові технології підтримки співпраці публічних службовців.
3. Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
4. Поняття та основні характеристики електронних послуг.
5. Центральні органи виконавчої влади, відповідальні за формування та реалізацію політики впровадження електронного урядування.
6. Електронний парламент в Україні та світі

1. Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів

Електронна взаємодія органів публічної влади передбачає як обмін електронними документами, так і можливість отримання (обміну) електронних даних з інформаційних систем органів влади в автоматизованому режимі відповідно до запитів і повноважень органів влади.

Запровадження електронної взаємодії органів публічної влади передбачає можливість:

- передачі та одержання органами влади організаційно-розпорядчих документів в електронній формі;
- автоматизованого обміну електронними даними (повідомленнями) між інформаційними системами органів влади;
- автоматизованого доступу органу влади до електронних даних з інформаційних систем інших органів влади відповідно до повноважень.

Зазначене вище обумовлює необхідність створення єдиної системи електронної взаємодії (ЄСЕВ). По суті, ЄСЕВ являє собою набір типових рішень і стандартів, що дають змогу інформаційним системам відомств різних рівнів, будь то державні або місцеві, безперешкодно взаємодіяти між собою, а також з Єдиним порталом державних послуг.

Єдина система електронної взаємодії – інформаційно-телекомунікаційна система, яка забезпечує обмін електронними повідомленнями між суб'єктами електронної взаємодії.

Електронне повідомлення – сукупність даних з визначеною структурою, складом елементів та атрибутів, що може бути відтворена, збережена та оброблена інформаційними або інформаційно-телекомунікаційними системами суб'єктів електронної взаємодії.

Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, також система інтеперабельності в Україні, чи просто система «Трембіта» – це сучасне організаційно-технічне рішення, яке дає змогу будувати безпечні інформаційні міжвідомчі взаємодії державним органам та органам місцевого самоврядування через Інтернет шляхом обміну електронними повідомленнями між їхніми інформаційними системами.

Система «Трембіта» є одним із ключових елементів інфраструктури надання електронних послуг громадянам та бізнесу, який забезпечує зручний уніфікований доступ до даних державних реєстрів.

Оснву системи «Трембіта» становить удосконалена естонська платформа обміну даними X-ROAD, яка є фундаментом естонського цифрового суспільства.

«Система «Трембіта» реалізується Державним агентством з питань електронного урядування України у співпраці з Академією електронного управління Естонії, компаніями Cybernetica Ltd та SoftXpansion Ltd у межах проекту EGOV4UKRAINE, програми «U-LEAD з Європою» 2016–2020 років.

Характеристики Системи «Трембіта»:

- децентралізована: «Трембіта» – це повністю розподілена відмовостійка система. Її використання не передбачає централізації даних і зміни їх власника;
- одержання доступу до даних державних реєстрів різними установами відповідно до заданих повноважень, що, своєю чергою, підвищує якість надання електронних публічних послуг громадянам та бізнесу;
- легке уніфіковане створення взаємодій між інформаційними системами завдяки використанню єдиного набору правил та форматів;
- стійкість до відмов унаслідок децентралізованого встановлення компонентів в учасників та обміну даними безпосередньо між учасниками, без проходження крізь проміжні вузли;
- високий рівень захищеності завдяки підписанню електронною печаткою та шифруванню всіх даних, що передаються, а також протоколюванню подій, контролю доступу до веб-сервісів і вжиттю заходів, спрямованих на протидію атакам типу «відмова в обслуговуванні».

Є Програма «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» (EGAP) фінансується Швейцарією і виконується Фондом Східна Європа у співпраці з Мінцифрою та Фондом Innovabridge.
<https://egap.in.ua/>

2. Цифрові технології підтримки співпраці публічних службовців

Цифрові технології підтримки співпраці публічних службовців є важливим елементом сучасного публічного управління в умовах цифрової

трансформації. Вони забезпечують ефективну взаємодію між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх структурними підрозділами та окремими посадовими особами, сприяючи підвищенню оперативності, прозорості та результативності управлінських рішень.

У загальному розумінні **цифрова співпраця** – це організований процес колективної діяльності публічних службовців із використанням інформаційно-комунікаційних технологій для спільного планування, обміну інформацією, підготовки управлінських рішень та контролю їх виконання.

Цифрові технології співпраці охоплюють такі ключові напрями:

- ⇒ міжвідомчу взаємодію органів публічної влади;
- ⇒ внутрішню комунікацію в межах одного органу;
- ⇒ командну роботу над документами та проєктами;
- ⇒ дистанційну взаємодію та гібридні формати роботи;
- ⇒ взаємодію з громадськістю та стейкхолдерами.

Основні цифрові технології підтримки співпраці

1. **Системи електронного документообігу (СЕД).** Забезпечують створення, погодження, підписання, зберігання та контроль виконання управлінських документів в електронній формі з використанням кваліфікованого електронного підпису. СЕД сприяють переходу до безпаперового діловодства та підвищенню виконавської дисципліни.

2. **Хмарні сервіси та платформи спільної роботи.** Дають змогу публічним службовцям спільно працювати над файлами, проєктами, презентаціями та базами даних у режимі реального часу, незалежно від місця перебування. Такі сервіси підвищують гнучкість організації праці та швидкість ухвалення рішень.

3. **Корпоративні комунікаційні платформи.** Використовуються для оперативного обміну інформацією між працівниками, організації онлайн-нарад, відеоконференцій, групових чатів і робочих каналів. Вони сприяють формуванню єдиного інформаційного простору органу влади.

4. **Системи управління проєктами та завданнями.** Дозволяють планувати діяльність, розподіляти завдання між виконавцями, встановлювати терміни виконання, здійснювати моніторинг прогресу та оцінювати результати роботи.

5. **Системи міжвідомчої електронної взаємодії.** Забезпечують обмін даними та документами між органами публічної влади в автоматизованому режимі без залучення громадян до повторного подання інформації, що підвищує ефективність надання публічних послуг.

6. **Інструменти дистанційної роботи та електронних нарад.** Сприяють організації віддаленої роботи, проведенню онлайн-засідань, робочих зустрічей, колегіальних органів та консультацій у цифровому форматі.

Застосування цифрових технологій підтримки співпраці публічних службовців забезпечує:

- ⇒ скорочення часу на підготовку та погодження управлінських рішень;
- ⇒ підвищення прозорості внутрішніх процесів;
- ⇒ покращення координації між підрозділами та органами влади;
- ⇒ зменшення витрат на паперовий документообіг;

- ⇒ підвищення якості управлінських рішень.
- Поряд із перевагами існують і певні виклики:
- ⇒ загрози інформаційній безпеці та захисту персональних даних;
- ⇒ недостатній рівень цифрових навичок окремих публічних службовців;
- ⇒ опір організаційним змінам;
- ⇒ технічні та інфраструктурні обмеження.

Отже, цифрові технології підтримки співпраці публічних службовців є необхідною умовою формування ефективної, сервісно-орієнтованої та відкритої системи публічного управління в умовах цифрового розвитку.

3 Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій

У моделі сервісно-орієнтованої держави надання державою послуг є найважливішою функцією державних структур.

Публічні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні. Публічні послуги поділяються на державні та муніципальні залежно від суб'єкта, що їх надає. За змістом публічні послуги поділяють на: адміністративні, соціальні, житлово-комунальні, освітні, медичні тощо. Відтак, адміністративні послуги є важливою складовою публічних послуг, що можуть надаватися як на державному, так і на муніципальному рівнях.

Державні послуги можуть надаватися органами законодавчої, виконавчої та судової влади, державними підприємствами, організаціями, уповноваженими особами з метою задоволення суспільних потреб. Органи місцевого самоврядування також можуть надавати державні послуги у межах делегованих державою повноважень.

Адміністративна послуга – результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону.

Адміністративні послуги надаються суб'єктами надання адміністративних послуг безпосередньо або через центри надання адміністративних послуг.

Адміністративні послуги в електронній формі надаються з використанням Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, у тому числі через інтегровані з ним інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування.

4. Поняття і основні характеристики електронних послуг

Електронна послуга – будь-яка послуга, що надається через інформаційно-телекомунікаційну систему.

Електронна адміністративна послуга – адміністративна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

У Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р, про е-послуги сказано так: це «адміністративна та інша публічна послуга, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем».

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» електронна послуга - будь-яка послуга з надання певного матеріального чи нематеріального блага на користь іншої особи, яка надається через інформаційно-комунікаційну систему;

Існують також різні підходи до класифікації електронних послуг (рис.1.2).

1) за змістом електронного надання послуги	•інформування, одностороння взаємодія, двостороння взаємодія, проведення трансакцій;
2) за сферою діяльності	•послуги інформаційного характеру; консультаційного характеру; послуги щодо взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації; послуги з надання допомоги та сприяння;
3) за суб'єктом надання	•ті, які надаються центральними органами виконавчої влади, місцевими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами делегованих повноважень;
4) за місцем отримання	•«єдине вікно»; офіційний веб-портал органу влади;
5) за формою отримання	•повністю автоматизовані та автоматизовані частково;
6) за результатом	•можуть як передбачати оформлення адміністративного акта, так і ні;
7) за споживачами	•електронні послуги для публічних органів влади, громадян та бізнесових організацій

Рисунок 3.1 – Класифікація надання електронних послуг

Розглядаючи концепцію електронних адміністративних послуг, важливо враховувати, що вони ділять багато спільних рис зі звичайними, «фізичними» адміністративними послугами. Однак, електронна форма надання таких послуг має свої унікальні особливості, пов'язані з їх віртуальним характером. Далі наведемо основні особливості електронних адміністративних послуг:

1. Перевагою автоматичних електронних адміністративних послуг є їх доступність у режимі 24/7, що означає, що вони можуть бути отримані в будь-який час доби та в будь-який день тижня. Для інших електронних адміністративних послуг характерною особливістю є можливість такого самого режиму подачі документів або доступу до результатів надання послуг.

2. Ефективні електронні адміністративні послуги характеризуються тим, що їх повністю автоматизовані форми заяв можуть запитувати менше інформації від заявника, ніж у випадку фізичного звернення за такими послугами. Це пояснюється тим, що частина необхідної інформації про особу звернення може вже бути в державному володінні та автоматично «витягуватися» з реєстрів, баз даних або інших інформаційних систем завдяки застосуванню електронної взаємодії.

3. На всіх етапах надання електронних адміністративних послуг необхідно забезпечувати надійний захист даних, збереження приватності, безпечність онлайн-платежів у разі надання платних адміністративних послуг, а також безпечний обмін інформацією між різними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Питання кібербезпеки є особливо важливим у цьому контексті.

Отже, обидва типи послуг спрямовані на задоволення потреб громадян та оптимізацію державних процесів. Проте, електронна форма надання адміністративних послуг відрізняється своєю віртуальністю, що впливає на спосіб сприйняття та взаємодії з користувачем. Наприклад, вона дозволяє здійснювати взаємодію з державними органами без прямого фізичного контакту, що може забезпечити більшу швидкість та зручність у вирішенні питань. Також варто відзначити, що відповідно до контексту інформаційних технологій, електронні адміністративні послуги можуть мати більші можливості для автоматизації та оптимізації процесів, що сприяє покращенню ефективності та якості надання таких послуг.

5. Центральні органи виконавчої влади, відповідальні за формування та реалізацію політики впровадження електронного урядування

Міністерство цифрової трансформації України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтегрованості, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті.

Міністерство цифрової трансформації України забезпечує виконання функцій центрального засвідчувального органу. Проекти які реалізує <https://plan2.dii.gov.ua/>

6. Електронний парламент в Україні та світі

Посібник Міжпарламентського союзу ООН визначає такі ознаки демократичного парламенту:

- представницький, який політично і соціально представляє різноманітність громадян, забезпечує їм рівність можливостей та захисту;
- прозорий – відкритий для народу через засоби масової інформації, публічний у своїй повсякденній діяльності;
- доступний – залучає громадськість, зокрема громадські об'єднання до своєї роботи;
- підзвітний – забезпечує відповідальність парламентарів перед своїми виборцями за власну діяльність і чесність поведінки;
- ефективний – організує діяльність відповідно до демократичних цінностей, ефективно виконуючи законотворчі і контрольні функції, які відповідають актуальним суспільним потребам.

Використання ІКТ у повсякденній діяльності парламенту лише посилює зазначені функції. *Потенційними вигодами використання ІКТ у парламентській діяльності є:*

- суттєве покращення забезпечення таких парламентських цінностей, як прозорість, доступність, підзвітність перед виборцями;
- вдосконалення репрезентативних, законодавчих та контрольних функцій, яке дозволяє збільшити його результативність і ефективність.

У Звіті про світові електронні парламенти **е-парламент** – це законодавчий орган, який набуває більшої прозорості, доступності та підзвітності завдяки застосуванню сучасних ІКТ, покращуючи спроможність виборців залучитися до суспільного життя, оскільки надає ширший доступ до законодавчої діяльності та парламентських документів, стимулює розвиток рівноправного цілісного інформаційного суспільства завдяки використанню сучасних технологій і стандартів.

Європейський центр парламентських досліджень і документації пропонує визначення **е-парламенту** як такого, у якому відповідні партнери та процеси (зовнішні і внутрішні) взаємодіють за допомогою сучасних ІКТ та стандартів для покращення прозорості, якості, продуктивності, ефективності та гнучкості.

Електронний парламент – це законодавчий орган, який може бути ефективнішим, прозорішим, більш доступним та підзвітним завдяки ІКТ.

Високий рівень ефективності застосування ІКТ у парламентській діяльності залежить не лише від ресурсів; він також вимагає сильного політичного лідерства, активної участі всіх членів парламенту, професійного апарату, висококваліфікованого технічного персоналу, а також постійного прагнення послідовно і виважено запроваджувати ІКТ на законодавчому рівні.

Принципи діяльності е-парламенту:

1. *Прозорості та відкритості.* Поряд із традиційними способами інформування громадян, використовуються можливості новітніх ІКТ, зокрема, веб-сторінки, аудіо- та відеотрансляції, Інтернет-трансляції, спілкування електронною поштою, застосування технології R33 (поширення новин в Інтернеті за замовленням).

2. *Обов'язковості доступу.* Оскільки Інтернет широко використовується парламентом для оприлюднення своїх дій, рішень та документів потрібно забезпечити як доступ до парламентської інформації, так і доступ до комунікацій для всіх громадян, незалежно від їхнього місцезнаходження, стану чи можливостей.

3. *Підзвітності.* Подоланню так званого «дефіциту звітності», коли електорат не завжди може зробити певний висновок про діяльність та чесність парламентарів, який забезпечують нові можливості ІКТ, що розширюють інформування про діяльність парламенту та парламентарів, зокрема, оприлюднення в мережах стенограм та результатів голосування, кодексів поведінки, відвідуваності, діяльності та чесності тощо.

4. *Налагодження онлайн діалогу.* Розширення практики інтерактивного спілкування спонукає громадян і громадські організації дедалі більше висловлювати думки з політичних питань безпосередньо своїм парламентським представникам.

5. *Безпечності та приватності,* що є ключем у забезпеченні чесності та парламентської відкритості, гарантуючи право на конфіденційне спілкування.

6. *Найефективнішої інфраструктури,* тільки за якої діяльність сучасного парламенту та рішення будуть вчасно та інформативно висловлені, що вимагає поєднання традиційних заходів із розумним використанням ІКТ.

7. *Глобалізації законотворчої діяльності.* ІКТ уможливають обмін ідеями між парламентами, знання практичного досвіду законодавчих органів інших країн, надаючи парламентарям та виборцям змогу обмінюватися досвідом та ефективніше співпрацювати над схожими проблемами в Інтернеті, активізуючи он-лайн участь у глобальному інформаційному суспільстві.

Тема 4. Розвиток інформаційного суспільства та електронного урядування

Мета заняття: сформувати у здобувачів цілісне розуміння сутності інформаційного суспільства та електронного урядування як інструменту відкритого, прозорого й сервісно-орієнтованого публічного управління; навчити інтерпретувати ключові міжнародні показники оцінювання цифрової зрілості держави – Індекс розвитку електронного урядування (EGDI) та Індекс електронної участі (EPI) (їх структуру, складові, логіку розрахунку та управлінське значення); а також розвинути практичні компетентності щодо забезпечення інформаційної безпеки в е-урядуванні (розуміння загроз, принципів захисту даних, ролей інституцій та базових організаційних і технічних заходів для збереження конфіденційності, цілісності й доступності інформації).

План лекції:

1. Сутність інформаційного суспільства та електронного урядування
2. Індекс розвитку електронного урядування. Індекс електронної участі
3. Інформаційна безпека в електронному уряді

1 Сутність інформаційного суспільства та електронного урядування

Інформаційне або постіндустріальне суспільство – така фаза («хвиля») у розвитку цивілізації, коли головними продуктами виробництва стають не речі й енергія, а інформація і знання.

Характерні риси інформаційного суспільства:

- створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя;
- збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;
- поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Умовами розвитку інформаційного суспільства є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної інформаційної політики з застосуванням принципів державно-приватного партнерства; організація наукових досліджень, створення та розвитку трудового потенціалу;
- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства;
- розвиток національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;
- вільний доступ до інформації і знань, крім обмежень, установлених законом;

- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері;
- підтримка вітчизняних суб'єктів індустрії програмної продукції;
- сприяння розвитку міжнародного співробітництва;
- постійне вдосконалення бізнес-клімату і розвиток конкуренції;
- становлення національної інформаційної індустрії;
- впровадження новітніх технологій у систему виробництва і споживання та розвиток високотехнологічного машинобудування.

Основними завданнями розвитку інформаційного суспільства в Україні є:

- сприяння кожному громадянину на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інформації і знань, їх використанні та обміні ними, виробництві товарів та наданні послуг;
- забезпечення гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень;
- повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору;
- прискорений розвиток інформаційного сектору економіки, який активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання;
- впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у тому числі в процесі реалізації Ініціативи — Партнерство — Відкритий уряд та електронне урядування;
- гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства.

Електронне урядування (Е-урядування) – спосіб організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі, що забезпечує функціонування органів влади в режимі реального часу та робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій.

Втілення Е-урядування в сферу публічного управління передбачає створення якісно нових форм організації діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування через залучення громадськості до участі в управлінні державними справами з використанням мережі Інтернет та забезпечення взаємодії з громадянами через надання доступу до державних інформаційних ресурсів та можливості отримувати електронні публічні послуги.

Метою такої форми організації публічного адміністрування є досягнення відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, стандартів якості і доступності послуг, залучення громадян та бізнесу до участі в публічному адмініструванні за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій.

2. Індекси, що характеризують стан електронного урядування

Індекс розвитку електронного урядування (The UN Global E-Government Development Index, EGDI) є композитним індексом, що утворюється через сукупність інших (суб) індексів та використовується для вимірювання готовності та потужності національних адміністрацій у використанні інформаційно-комунікаційних технологій для надання інформаційних послуг населенню, бізнесу та застосування самими органами влади.

Індекс є корисним підґрунтям для урядовців, політиків, дослідників і представників громадянського суспільства та приватного сектора для одержання більш глибокого розуміння порівняльного положення країни в сфері створення та використання електронного уряду.

Індекс розвитку електронного уряду EGDI ґрунтується на трьох субіндексах:

- *OZI (Online Service Index)* – онлайн-сервісів, розраховується UNDEZA;
- *TII (Telecommunication Infrastructure Index)* – телекомунікаційної інфраструктури, розраховується MCE;
- *HCI (Human Capital Index)* – людського капіталу, розраховується ЮНЕСКО спільно з ПРООН.

При обчисленні EGDI розраховується як середнє арифметичне цих трьох попередньо нормалізованих субіндексів. Метою нормалізації є забезпечення незалежності індексу EGDI від якої-небудь з його складових, яка має найбільше відхилення. Крім цього, нормалізація дозволяє забезпечити коливання індексу EGDI в межах від 0 до 1, а також однакову вагу кожного з його субіндексів.

Методологічно EGDI є незмінним на всьому проміжку часу досліджень розвитку електронного уряду. У той же час проводились коригування відповідних обстежень, окремих складових індикаторів з урахуванням нових тенденцій розвитку електронного уряду, нових знань та передової практики у сфері електронного уряду, змін технологій та інших факторів, включаючи методи збору даних.

Індекс онлайн-сервісів OZI вимірює здатність і готовність уряду надавати послуги та спілкуватися зі своїми громадянами в електронному вигляді. Індекс будується як 4-ступенева модель онлайн-доступності національних державних органів. Більш високі щаблі цієї моделі мають більший вплив на індекс.

Індекс формується в результаті експертного аналізу, що проводиться ООН та іншими залученими компаніями, експертами, волонтерами по країнах-учасниках ООН.

На першому ступені оцінюється наявність інформаційної служби, тобто наявність веб-сайту уряду, що надає інформацію громадянам у зручному для користувача вигляді та забезпечує посилання на міністерства та інші гілки влади. Проведений аналіз показав, що жодна з країн не має значення нижче 75%, тобто принаймні 75% питань, що відповідають цій стадії, оцінюються позитивно.

Другий ступінь – розширена інформаційна служба; в основному перевіряється, чи дозволяє урядовий веб-сайт односторонній або простий двосторонній обмін даними між владою та громадянами.

Третій ступінь – надання трансакційних послуг; вимірюється як працює двосторонній зв'язок між національною адміністрацією та громадянами,

включаючи можливість обробки широкого спектру послуг в Інтернеті, а також запитувати і отримувати матеріали з державної політики.

Четвертий ступінь – пов'язані послуги; вимірюється здатність уряду приймати попереджувальні заходи у веб-додатках версії 2.0 та забезпечувати широкий спектр спеціально розроблених урядових електронних послуг для різних сегментів громадян.

Індекс телекомунікаційної інфраструктури ТІІє середнім арифметичним наступних п'яти індикаторів:

- кількість Інтернет-користувачів на 100 жителів;
- кількість фіксованих телефонних ліній на 100 жителів;
- кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 жителів;
- кількість бездротових широких підключень на 100 жителів;
- кількість абонентів фіксованого широкого доступу на 100 жителів.

Індекс людського капіталу НСІ включає чотири індикатори:

- рівень грамотності дорослого населення, визначається як відсоток людей у віці від 15 років і старше, хто може з розумінням читати та писати прості речення про їх повсякденне життя (вага індикатора дорівнює 1/3);
- валовий комбінований коефіцієнт охоплення первинною (початковою), вторинною (середньою) та третинною (вищою) освітою, розраховується як кількість учнів (студентів) незалежно від віку в процентному відношенні до осіб відповідного віку (вага індикатора – 2/9);
- очікуване число років шкільного навчання – загальне число років навчання, на яке може розраховувати дитина для отримання освіти в майбутньому за умови, що ймовірність її перебування в школі в будь-якому конкретному віці дорівнює поточному віковому коефіцієнту охоплення (вага індикатора – 2/9);
- середня кількість років навчання – середнє число років освіти дорослого населення країни (25 років і старше), за винятком років, проведених у повторних класах (вага індикатора – 2/9).

Вага індикаторів індексу НСІ враховується при обчисленні шляхом перемноження значення індикатора та вагового коефіцієнта та подальшого сумування одержаних результатів; одержана сума й відповідатиме значенню індексу.

Індекс електронної участі ЕРІ (E-Participation Index) використовується ООН як додатковий індекс до індексу розвитку електронного уряду EGDI. Він розширює масштаб огляду проблеми, зосереджуючи увагу на наданні інтерактивних інформаційних послуг громадянам.

Індекс включає три складові, які відображають повноту реалізації окремих факторів електронної участі:

- *електронне (e-) інформування* – складова, що передбачає участь громадян шляхом надання їм урядової інформації з правом доступу до інформації або без нього;
- *електронне (e-) консультування* – залучення громадян у вигляді їх внесків до обговорення питань державної політики та послуг;
- *електронне (e-) прийняття рішень* – розширення прав і можливостей громадян шляхом спільного проектування варіантів політичних рішень,

продукції, послуг та умов їх надання.

Індекс ЕРІ країни відображає механізми електронної участі, запропоновані її урядом у порівнянні з усіма іншими країнами. Індекс ЕРІ є якісною оцінкою, яка одержується на основі аналізу наявності та відповідності послуг та участі громадян, доступних на урядових сайтах, порівняльний рейтинг країн дається в ілюстративних цілях і повинен служити тільки як індикатор тенденцій у сфері сприяння залученню громадян. Як і у випадку з EGDI, ЕРІ не є абсолютним виміром електронної участі, а, швидше, є спробою відобразити порівняльну продуктивність електронної участі по різних країнах в певний момент часу.

ЕРІ також визначається шляхом експертних обстежень. Ці обстеження включають сукупність питань з електронної участі та поточних тенденцій та умов того, як уряди залучають своїх громадян до відпрацювання державної політики, її здійснення та оцінки.

Математично ЕРІ нормалізується через відношення різниці оцінки для даної країни та найнижчого балу для будь-якої країни до різниці найвищої та найнижчої оцінок для всіх країн.

Україна посіла перше місце у світі за рівнем залученості громадян (E-Participation) до державних онлайн-сервісів у рейтингу ООН E-Government Development Index. Це Міжнародний рейтинг, який розробляє ООН, оцінює рівень електронного урядування та залученість громадян до взаємодії з державою через електронні сервіси. Такі результати дослідження E-Government Development Index за 2024 рік.

Також Україна посіла п'яте місце рейтингу Online service Index, що у межах міжнародного дослідження E-Government Development Index, яке проводиться ООН та оцінює 193 країни світу.

Україна покращила свої результати за всіма критеріями дослідження:

- Політика відкритих даних;
- Функціонування порталу відкритих даних;
- Вплив відкритих даних;
- Якість відкритих даних.

Online Service Index оцінює, наскільки добре країна надає послуги через інтернет, наскільки зручними є державні сайти та чи можуть громадяни отримувати необхідні послуги онлайн. У 2018 році Україна була на 102-му місці, а цього року – на 5-му. Такий високий показник свідчить про значний прогрес, якого досягла Україна в цифровізації державних послуг.

Online Service Index – один зі складників E-Government Development Index (EGDI), який розробляє ООН. Індекс визначає, наскільки добре уряди країн використовують цифрові технології для надання послуг громадянам. Інакше кажучи, цей індекс показує, наскільки держава є «цифровою» та як вона взаємодіє з громадянами через державні сайти чи застосунки. За цим загальним показником Україна на 30-му місці, у 2018 році — на 82-му.

3 Інформаційна безпека в електронному урядуванні

Інформаційною безпекою (у контексті безпосередньої діяльності із захисту інформації) може вважатись комплекс заходів, що спрямовані на

забезпечення захищеності інформації від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення, перевірки, запису чи знищення даних.

Інформаційну безпеку за сферою застосування можна розглядати у контексті безпеки держави, організації та особистості.

Інформаційна безпека держави – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди. Шкода може бути заподіяна через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Інформаційна безпека організації – це цілеспрямована діяльність її органів та посадових осіб з використанням дозволених сил і засобів з досягнення стану захищеності інформаційного середовища організації. Така діяльність повинна забезпечувати нормальне функціонування і динамічний розвиток організації.

Інформаційна безпека особистості характеризується як стан її безпосередньої захищеності від негативних інформаційних впливів, а також впливів на її власну здатність шукати, збирати, обробляти та використовувати інформацію. Інформаційна безпека особистості також передбачає відповідну захищеність різноманітних соціальних груп та об'єднань людей, до яких вона входить.

До органів забезпечення інформаційної безпеки в системі е-урядування належать:

- Міністерство та Комітет цифрової трансформації України;
- Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;
- Міністерство юстиції України (в частині роботи з електронними цифровими підписами (ЕЦП);
- підрозділ з інформаційного забезпечення органу публічного управління, який серед інших завдань також має займатися створенням і підтриманням систем управління інформаційною безпекою та використовує комплексну систему захисту інформації в системі електронного урядування, що використовується.

Тема 5. Впровадження електронного врядування на місцевому рівні в Україні

Мета заняття: сформувати у здобувачів розуміння особливостей упровадження електронного врядування в територіальних громадах України; навчити навичок планування цифрової трансформації громади (через програми інформатизації та цифрову стратегію), опанувати інструменти електронної партисипації (е-петиції, е-звернення, громадський бюджет, консультації з громадськістю, відкриті дані тощо) та розвинути практичні компетентності щодо вибору й оцінювання цифрових сервісів “громада в смартфоні” (е-документообіг, реєстри громади, інтеграція з державними системами, платформи взаємодії з мешканцями, сервіси ЦНАП), з урахуванням принципів прозорості, підзвітності, доступності, безбар’єрності та безпеки даних.

План лекції:

1. Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад.
2. Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень.
3. Діджиталізація в територіальних громадах: громада в смартфоні

1.Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад

Інформаційне або постіндустріальне суспільство – така фаза («хвиля») у розвитку цивілізації, коли головними продуктами виробництва стають не речі й енергія, а інформація і знання.

Характерні риси інформаційного суспільства:

- ⇒ створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя;
- ⇒ збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни;
- ⇒ поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Умовами розвитку інформаційного суспільства є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної інформаційної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства; організації наукових досліджень, створення та розвитку трудового потенціалу;
- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства;
- розвиток національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;

- вільний доступ до інформації і знань, крім обмежень, установлених законом;
- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері;
- підтримка вітчизняних суб'єктів індустрії програмної продукції;
- сприяння розвитку міжнародного співробітництва;
- постійне вдосконалення бізнес-клімату і розвиток конкуренції;
- становлення національної інформаційної індустрії;
- впровадження новітніх технологій у систему виробництва і споживання та розвиток високотехнологічного машинобудування.

Основними завданнями розвитку інформаційного суспільства в Україні є:

- сприяння кожному громадянину на засадах широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у створенні інформації і знань, їх використанні та обміні ними, виробництві товарів та наданні послуг;
- забезпечення гарантій волевиявлення і самореалізації громадянина в інформаційному суспільстві, а також вільного доступу до інформації та знань, крім установлених законом обмежень;
- повномасштабне входження України до глобального інформаційного простору;
- прискорений розвиток інформаційного сектору економіки, який активно взаємодіє з іншими секторами економіки з метою підвищення темпів економічного зростання;
- впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя, діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування, у тому числі в процесі реалізації Ініціативи “Партнерство “Відкритий уряд” та електронного урядування;
- гармонізація національного законодавства з європейським, дотримання цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй, Декларацією принципів та Плану дій, напрацьованих на Всесвітніх зустрічах на вищому рівні з питань інформаційного суспільства.

Цифрова стратегія громади.

Цифрова стратегія – це документ, у якому визначаються пріоритети соціально-економічного розвитку громади та концепція розвитку цифрової економіки та суспільства, враховуючи місцеві особливості громади, стратегії розвитку громад.

Стратегія створює основу для розвитку інструментів цифрової трансформації: впровадження та використання інформаційних ресурсів та електронних послуг, інструментів електронної демократії та електронного урядування. Це дасть можливість підвищити якість життя мешканців громади, зробити державні послуги простими та зрозумілими, зробити громаду привабливою для інвестицій, підвищити цифрову грамотність мешканців.

Розроблений та затверджений документ є базою для забезпечення організаційного і фінансового підґрунтя для реалізації пріоритетів стратегії.

Цифрова трансформація - складний процес, який вимагає планування, ресурсів та чіткої координації зусиль всіх учасників. Люди, які беруть участь у

процесах цифрової трансформації повинні мати достатні можливості, повноваження та професійну підготовку. Чим краще побудована організаційна структура цифрової трансформації громади, тим швидшим та якіснішим буде результат. Використання хмарних сервісів для дистанційного навчання, підвищення кваліфікації працівників місцевого самоврядування та населення. Робота з онлайн сервісами, вебінарами, інфографікою та іншими електронними послугами, пошуковими системами тощо.

2.Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень

Термін «партисипація» походить від англ. participate, тобто – «брати участь». Модель партисипаторної або учасницької демократії (participatory democracy) набула популярності в 60-70-ті роки XX століття як відповідь на чинну парадигму представницької демократії.

Представницька демократія – це така форма демократії, за якої право на управління державою громада реалізує через обраних представників (в разі України – президента, депутатів, голів органів місцевого самоврядування), тобто громадяни не беруть безпосередньої участі, а делегують право ухвалення важливих управлінських рішень конкретним особам, які не завжди враховують суспільні інтереси.

Альтернативою представницькій демократії є партисипаторна демократія. Вона передбачає активну участь громадян в ухваленні та реалізації рішень – політичних, соціальних, економічних тощо. Партисипація дозволяє суспільству більш свідомо діяти не лише через процеси виборів, але й через безпосередній вплив упродовж усього процесу прийняття рішень.

З метою залучення громадян до прийняття рішень у громаді доцільно використовувати наступні механізми:

1. *Ознайомлення мешканців з керівництвом громади.* Найпростіше – через офіційний сайт, присвятивши кілька сторінок структурі ОТГ, а також інформації про конкретних працівників громади. Сайт громади – гарний спосіб продемонструвати «людське обличчя» керівних органів. Детальна інформація стане путівником для громадян по компетенціям та зонам відповідальності кожного працівника, і сформує довіру до керівного апарату громади.

2. *Бюджет участі (Бюджет громадських ініціатив).* Визначена форма партисипації стала синонімом прямої електронної демократії в Україні. Бюджет участі допомагає активізувати громадян та втілити у життя громадські проекти у галузі освіти, культури, розвитку інфраструктури.

3. *Електронні звернення.* Завдяки такому інструменту будь-хто у декілька кліків зможе розповісти про свій запит до влади, а керівні органи – надати відповідь у визначені законом строки. Електронні звернення дозволяють владі отримати таку собі мапу проблемних точок – проаналізувати пропозиції громадян та зрозуміти, якій сфері варто приділити більшу увагу.

4. *Електронні петиції, Сервіс «Інформер для громадян», Відкриті дані* тощо.

3. Діджиталізація в територіальних громадах: громада в смартфоні

Діджиталізація (або цифровізація) – це процес переведення різноманітної інформації у всіх її формах – текстовій, звуковій, графічній – в єдиний цифровий формат, зрозумілий сучасним електронним гаджетам. У контексті публічного управління цей термін розуміє глибинну цифрову трансформацію всіх процесів управління держави, суспільства та економіки за рахунок широкого застосування сучасних інформаційних технологій.

Вебпортал «Дія» стає платформою цифрової трансформації регіонів України. На порталі «Дія» Міністерством цифрової трансформації України розроблений і впроваджується новий ресурс «Дія. Цифрова громада», призначений для впровадження в ТГ готових рішень з наданням відповідних типових електронних послуг громадянам громади.

Так, вже зараз ресурс «Дія. Цифрова громада» надає можливість адміністрації ТГ застосувати такі типові інструменти для впровадження процесів діджиталізації своїх управлінських рішень:

Інструменти «Цифрової Громади»:

1. Система електронної взаємодії органів виконавчої влади (СЕВ ОВВ). Система автоматизованого е-документообігу органів виконавчої влади та міжвідомчого документообігу. Створена для реєстрації, приймання, аналізу й зберігання організаційно-розпорядчих документів в електронному форматі з застосуванням е-підпису.

2. Електронні петиції. Єдина система для подання місцевих колективних звернень. Її мета – допомогти органам місцевого самоврядування налагодити реагування на важливі для громадян суспільні питання через подання електронних петицій.

3. Електронні журнали та щоденники для школи. Сервіс для електронних журналів і щоденників. Призначений для доступу до інформації: даних про успішність учнів, розкладу уроків, списків відвідування, домашніх завдань тощо.

4. Консультації з громадськістю. Електронний сервіс для органів влади й мешканців громад у форматі збирання коментарів, опитувань та обговорення проєктів нормативно-правових актів, щоби взаємодіяти та спільно формувати рішення, ініціативи й місцеві політики.

5. Громадський бюджет. Відкрита платформа для мешканців щодо розподілу частини бюджету громади. Тут можна подати проєкти й голосувати за них, щоб сприяти розвитку громади.

6. Відкрите місто. Платформа для взаємодії громадян з владою та комунальними підприємствами. Кожен мешканець може повідомити про певну проблему, зазначивши цю інформацію на карті. Питання автоматично буде спрямовано до відповідної установи для подальшого розв'язання. Мешканець отримає сповіщення про розв'язання його питання.

7. Платформа СВОЇ. Сучасний вебсайт та розумний муніципальний чат-бот у Viber і Telegram для зручної взаємодії громадян з органами місцевого самоврядування.

8. Реєстр територіальних громад ДМС. Автоматизована система для роботи з реєстрами громад, у які вносять відомості про місце проживання та перебування громадян або зняття їх з реєстрації.

9. Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада». Програмний комплекс для зручного надання адміністративних послуг соціального захисту мешканцям територіальних громад через ЦНАП.

10. Інформаційна система «Вулик». «Вулик» - це програмний комплекс для автоматизації роботи центрів надавання адміністративних послуг. «Вулик» може надсилати документи заявників до суб'єктів надавання послуг (органів виконавчої влади) в електронному вигляді. Електронна взаємодія значно прискорює та поліпшує якість обслуговування громадян.

Взаємодія з іншими сервісами. «Вулик» взаємодіє з системою обміну даними «Трембіта». Завдяки цьому ЦНАП зможе надавати послуги, для яких потрібні дані з державних реєстрів. Така взаємодія спрощує роботу з відповідними реєстрами, і для отримання деяких послуг людині знадобиться лише один візит до ЦНАПу.

11. Цифрова валіза. Це віддалений підрозділ чи пересувне робоче місце адміністратора ЦНАП. Завдяки портативному обладнанню усі категорії населення зможуть отримати адмінпослуги. Адміністратор може надати послуги громадянам, яким важко пересуватись, вдома чи у лікарні.

Методологію оцінювання прозорості міст розробила і активно впроваджує Програма «Transparent Cities/Прозорі міста» під егідою Transparency International Ukraine, що є акредитованим представником міжнародного руху Transparency International.

У 2017 році TI Ukraine започаткувала програму «Transparent Cities/Прозорі міста», яка спрямована на зменшення корупції на місцевому рівні та впровадження практик прозорості та підзвітності. З 2017 по 2021 рік програма щороку створювала Рейтинг прозорості 100 найбільших міст України. Після початку повномасштабного вторгнення програма розпочала дослідження муніципальної прозорості 70 тилових міст в умовах широкомасштабної війни з росією. У 2024 році команда представила друге дослідження з даними за 2023 рік, яке, окрім аналізу 70 минулорічних міст, включає також оцінку 10 прифронтових муніципалітетів.

Методологія включає 50 індикаторів, які стосуються організації роботи міських рад в умовах воєнного стану, публікації інформації на офіційних ресурсах, доступу до даних про земельні та житлові питання, комунальне майно, соціальні питання тощо.

Деякі індикатори стосуються забезпечення можливостей для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і релокованого бізнесу, оприлюднення інформації про отриману гуманітарну допомогу, розташування укриттів, надання компенсацій за зруйноване або пошкоджене майно. Більшість індикаторів дослідження відображають функціональні обов'язки міських рад та їх виконавчих органів.

Варто відмітити, що для оцінки рівня прозорості органів місцевого самоврядування під час воєнного стану у 2023 році, програма «Transparent

Cities/Прозорі міста» розробила адаптовану методологію оцінювання. В адаптовану методологію 2023 року аналітики програми включили інформацію про сфери міського самоврядування. Це дозволило визначити, наскільки ефективно міська рада втілює індикатори в кожній конкретній сфері муніципального управління.

Напрями оцінки прозорості міст та шкалу прозорості представлено в табл.5.1-5.2.

Таблиця 5.1 Напрями оцінки прозорості міст за методологією Програми «Transparent Cities/Прозорі міста»

Напрямок оцінки	Кількість показників	Середній показник виконання індикатора в 2023 р., %
Інформація про роботу ОМС	13	47,0
Комунальне майно та земля	10	34,6
Доступ та участь	7	30,8
Реагування на виклики війни	10	56,0
Антикорупційна політика	2	27,2
Електронні інструменти	6	34,4
Закупівлі	2	68,2

Таблиця 5.2 Шкала прозорості залежно від підсумкового результату виконання індикаторів

Рівень реалізації	Пояснення
Прозоре місто	Рівень реалізації індикаторів міською радою становить 75% і більше
Частково прозоре місто	Рівень реалізації індикаторів міською радою становить від 50% до 74%
Непрозоре місто	Рівень реалізації індикаторів міською радою становить 49% і менше

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Сутність та інструменти електронної демократії (електронні звернення, електронні петиції, електронне голосування, електронні консультації щодо політики та законодавства).
2. Сутність та складові інформаційно-аналітичного супровіду публічного управління та адміністрування.
3. Організаційні технології підтримки публічного управління в умовах цифрової трансформації.
4. Державна політика щодо цифрового розвитку України.
5. Мета, основні цілі та завдання цифрового розвитку та електронної демократії в Україні.
6. Законодавче забезпечення розвитку електронного урядування.
7. Нормативно-правові засади надання електронних адміністративних послуг.
8. Розвиток цифрової економіки та цифрового суспільства: цілі, напрями та принципи цифровізації.
9. Цифрові стратегії держави та інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС.
10. Формування та розвиток цифрових навичок і цифрових компетентностей у суспільстві.
11. Формування та реалізація стратегії впровадження інструментів електронної демократії.
12. Основні технології електронного урядування та їх характеристика.
13. Технології підтримки цифрових комунікацій публічних службовців.
14. Цифрові технології підтримки співпраці публічних службовців (онлайн-платформи, хмарні сервіси, месенджери, корпоративні системи).
15. Надання державних послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
16. Поняття, види та основні характеристики електронних послуг.
17. Центральні органи виконавчої влади, відповідальні за формування та реалізацію політики впровадження електронного урядування.
18. Електронний парламент: сутність, принципи функціонування та міжнародний досвід.
19. Розвиток інформаційного суспільства як основа електронного урядування.
20. Індекс розвитку електронного урядування (EGDI): структура, складові та значення.
21. Індекс електронної участі (E-Participation Index): зміст, показники та управлінське значення.
22. Інформаційна безпека в електронному урядуванні: загрози, принципи та механізми забезпечення.
23. Впровадження електронного урядування на місцевому рівні в Україні: особливості та проблеми.
24. Формування інформаційного суспільства та програми інформатизації територіальних громад.

- 25.Електронна партисипація: інформаційні технології залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень.
- 26.Диджиталізація в територіальних громадах: концепція «громада в смартфоні».
- 27.Цифрова стратегія територіальної громади: зміст, цілі та етапи реалізації.
- 28.Інструменти електронної демократії на місцевому рівні (бюджет участі, е-петиції, е-консультації).
- 29.Роль порталів державних електронних послуг у підвищенні якості публічних сервісів.
- 30.Єдина система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів («Трембіта»).
- 31.Інтероперабельність державних інформаційних систем як основа цифрової держави.
- 32.Порівняльна характеристика традиційних та електронних каналів надання адміністративних послуг.
- 33.Принципи відкритості, прозорості та підзвітності в електронному урядуванні.
- 34.Відкриті дані як інструмент електронної демократії та боротьби з корупцією.
- 35.Роль інформаційно-комунікаційних технологій у розвитку сервісно-орієнтованої держави.
- 36.Цифрова нерівність: причини, прояви та шляхи подолання.
- 37.Кіберзагрози у сфері електронного урядування та механізми їх нейтралізації.
- 38.Міжнародні рейтинги та індикатори оцінювання цифрового розвитку держав.
- 39.Роль громадянського суспільства у розвитку електронної демократії.
- 40.Перспективи розвитку цифрового врядування та електронної демократії в Україні в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Основна

1. Антонова О. В., Шаталов С. О. Електронна демократія та цифрова держава як інструменти громадянського суспільства в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. (15). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-15-02-04>
2. Логінова Н. Електронне правосуддя в Україні: Проблеми та перспективи розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 86–89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/20>
3. Охримчук М. Електронний суд як інструмент доступу приватних осіб до судочинства: досвід України та Німеччини. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. (18). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-18-01-11>
4. Паламарчук С. А., Шемендюк О. В., Ляшенко Г. Т., Ткач В. О. Забезпечення захисту кіберпростору в провідних країнах світу. *Збірник наукових праць ВІТІ*. 2020. № 1. С. 58–64.
5. Петрова Л.О., Сівік О.Б., Петров І.В. Цифровізація освіти як умова її розвитку. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2025. № 1(83). С. 129-135. <https://doi.org/10.30748/zhups.2025.83.16>.
6. Попова І. А., Глізнуца М. Ю., Братух О. В. Стратегічні напрями цифровізації для забезпечення сталого розвитку країни. *Modern Economics*. 2025. № 53(2025). С. 214-221. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V53\(2025\)-30](https://doi.org/10.31521/modecon.V53(2025)-30).
7. Поспєлова Т., Марухленко О., Руденко В. Цифрова трансформація публічного управління: вплив на параметри людського розвитку в умовах сучасних суспільних трансформацій в Україні. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2024. № 2 (14). С. 522–531. DOI: 10.32750/2024-0246.
8. Сиротін В. Д. Сутність та особливості цифровізації у сфері публічного управління. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. (8). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-02-05>
9. Сиротін В. Д. Сутність та особливості цифровізації у сфері публічного управління. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. (8). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-02-05>
10. Чукут С. А., Загвойська О. В., Цимбаленко Я. Ю. Основи електронного урядування : навчальний посібник. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2022. 268 с.
11. Голобородько А. Ю., Гусєва О. Ю., Легомінова С. В. Цифрова економіка підручник. Київ : Видавництво ДУТ , 2020. 400 с.
12. Шишпанова Н. О. Цифровізація як фактор трансформації трудових ресурсів у публічній сфері. *Modern Economics*. 2025. № 52(2025). С. 262-268. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V52\(2025\)-37](https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-37).

13. Річардсон Дж., Міловідов Е. Дж. Д. Посібник з освіти у сфері цифрового громадянства. Перебування онлайн. Добробут онлайн. Права онлайн. Страсбург : Рада Європи, 2020. 152 с. URL: https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/1165/posibnyk_z_osvity_u_sferi_cyfrovogo_gromadyanstva_ua.pdf

Закони України та інші нормативно-правові акти

1. Довідник з Європейської інтеграції. URL: www.eu-directory.ea-ua.info.
2. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Міністерство освіти і науки України : офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=integration>.
3. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. №54к/96-ВР. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 р. №2341-ІІІ. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації : Указ Президента України від 05.05.2011 р. № 547/2011. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 05.05.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547/2011#Text>.
6. Про державну службу : закон України від 10.12.2015 р. №889-VIII. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
7. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
8. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» : закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>.
9. Про електронний цифровий підпис: закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 07.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text>.
10. Про електронні документи та електронний документообіг : закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 07.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.
11. Про захист персональних даних : закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
12. Про інформаційні агентства : закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-%D0%B2%D1%80#Text>

13. Про інформацію : закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Законодавство України: база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

14. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 16.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України від 28.12.2021 р. №685/2021. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>

16. Про Суспільне телебачення і радіомовлення України : закон України від 17.04.2014 р. № 1227-VII. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>.

17. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-%D1%80#Text>

18. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Інформаційні ресурси

1. Дія: Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua>
2. Система «Трембіта» у промисловій експлуатації. URL: <https://trembita.gov.ua/ua/news/sistema-trembita-u-promislovij-ekspluataciyi>
3. Україна 2030E — країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://itschool.oano.od.ua/uk/site/ukrayina-2030e-.html>
4. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyuekonomikoyu.html>
5. Digital Economy and Society Index (DESI) <https://digitalstrategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>
6. Global Connectivity Index, GCI <https://www.huawei.com/minisite/gci/en/countryrankings.html>

Цифровий розвиток та електронна демократія

Конспект лекцій

Укладач: **Шишпанова** Наталія Олександрівна

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 3,5

Тираж 30 прим. Зам. №_____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету.
54020 м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 490 від 20.02.2013 р.